การเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด

Strengthening the Buddhist Health Network of the Roi Et ProvincialHealth Assembly

พลากร อนุพันธ์

Phlakon Anupan

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Roi-Et Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: korn.palakorn@hotmail.com

(**Received**: July 15, 2025/ **Revisec**: July 15, 2025/ **Accepted**: August 20, 2025)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพการของเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อพัฒนากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด รูปแบบการวิจัยคือการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) พื้นที่การศึกษา ได้แก่ ชุมชนในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 35 รูป/คน เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสนทนากลุ่มย่อย และแบบสังเกต เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิจัยพบว่า สภาพการของเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด มีการดำเนินงานอย่างเข้มแข็งและมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน มีการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพวิถีพุทธที่หลากหลาย เช่น การอบรมปฏิบัติธรรม การทำสมาธิ และการส่งเสริมอาหารสุขภาพตามหลักพุทธศาสนา มีการผลักดันนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพวิถีพุทธ และส่งเสริมให้ชุมชนจัดทำธรรมนูญสุขภาพชุมชนวิถีพุทธ การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย ขั้นตอนการก่อรูปเครือข่าย การจัดการระบบเครือข่าย การจัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย การใช้ประโยชน์เครือข่าย และการประยุกต์ใช้หลักธรรมภาวนา 4 ในการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างเครือข่าย รูปแบบการเสริมสร้างเครื่องข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกทุกคนในเครือข่ายให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวางระบบเครือข่ายสุขภาพครอบคลุมการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิก การวางแผน และการประเมินผล การใช้ประโยชน์เครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการนำศักยภาพของเครือข่ายมาสร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในระดับชุมชน ส่วนการประยุกต์ใช้หลักธรรมภาวนา 4 คือการฝึกและประยุกต์ใช้สติ สมาธิ และปัญญา

คำสำคัญ: การเสริมสร้างเครือข่าย; สุขภาพวิถีพุทธ; สมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด

Abstract

This research article aims as follows: 1) to study the status of the Buddhist health network of the Roi Et Provincial Health Assembly; 2) to develop the process of strengthening the Buddhist health network of the Roi Et Provincial Health Assembly; and 3) to present the model for strengthening the Buddhist health network of the Roi Et Provincial Health Assembly. The research design is qualitative research and action research. The study area is the community in Roi Et Province. The informants are 35 monks/people. The research instruments are interview forms, focus group discussion records, and observation forms. Data collection is done by collecting documents and field data. Content analysis is conducted.

The research results show that the status of the Buddhist health network of the Roi Et Provincial Health Assembly is strong and has participation from the government sector, civil society sector, and the public sector. It promotes various Buddhist health activities, such as meditation training, and promoting healthy food according to Buddhist principles. It promotes public policies related to Buddhist health and encourages the community to create a Buddhist community health charter. The development of the process of strengthening the Buddhist health network of the Roi Et Provincial Health Assembly consists of the steps of network formation and network management. The role arrangement of network members, network utilization, and application of the four principles of meditation in the development of network strengthening process. The model of strengthening the Buddhist health network of Roi Et Provincial Health Assembly is a process that focuses on developing the potential of all members in the network to work together effectively. The health network system layout covers the role determination of members, planning, and evaluation. The use of the Buddhist health network of Roi Et Provincial Health Assembly is the use of the network potential to create positive changes at the community level. The application of the four principles of meditation is the training and application of mindfulness, concentration, and wisdom.

Keywords: Network Strengthening; Buddhist Health; The Roi Et Provincial Health Assembly

1. บทนำ

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ทำให้บุคคลมีการดำเนินชีวิตที่เต็มไปด้วยความรีบเร่ง ตึงเครียด หรือแข่งขันเพื่อความอยู่รอดไม่มีกิจกรรมที่ผ่อนคลายปัญหาชีวิต ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกาย และจิตใจ ดังนั้นสุขภาพจึงเป็นเรื่องใหญ่ที่บูรณาการอยู่ในการพัฒนามนุษย์ในสังคม ไม่ใช่เรื่องโรคภัยไข้เจ็บอย่างเดียวแต่เป็น well-being คือการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข ทุกคนจึงจำเป็นต้องมีสุขภาพที่ดี สุขภาพเป็นภาวะแห่งความสมบูรณ์ของร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณที่บุคคลรับรู้ได้ว่าตนมีความสุข ปราศจากความเครียดหรือแรงกดดันใดๆ (ประเวศ วะสี, 2544: 13-14) สุขภาพหมายความว่า ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชี่ยมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมบูรณ์ (ราชกิจจานุเบกษา, 2550: 3) ดังนั้นสุขภาพหรือสุขภาวะจึงเป็นเรื่องใหญ่ที่บูรณาการอยู่ในการพัฒนามนุษย์และสังคมทั้งหมด (Health is integral in total human and social development) ไม่ใช่เป็นเรื่องโรคภัยไข้เจ็บอย่างเดียว แต่เป็น well-being คือการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข จึงเป็นเรื่องของทุกคน สุขภาวะดีจึงเป็นแนวคิดใหม่ว่าเราทุกคนควรมีสิทธิ์ที่จะอยู่ในสภาพแวดล้อม หรือระบบต่างๆ ที่เอื้อต่อสุขภาพ (พระโสภณพัฒนบัณฑิต และคณะ, 2561: 1)

พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 หมวด 5 ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ตามมาตรา 47 บัญญัติว่า ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ต้องสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้ (1) ปรัชญาและแนวคิดหลักของระบบสุขภาพ (2) คุณลักษณะที่พึงประสงค์และเป้าหมายของระบบสุขภาพ (3) การจัดให้มีหลักประกันและความคุ้มครองให้เกิดสุขภาพ (4) การสร้างเสริมสุขภาพ (5) การป้องกันและควบคุมโรคและปัจจัยที่คุกคามสุขภาพ (6) การบริการสาธารณสุขและการควบคุมคุณภาพ (7) การส่งเสริม สนับสนุน การใช้และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือกอื่น ๆ (8) การคุ้มครองผู้บริโภค (9) การสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านสุขภาพ (10) การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ (11) การผลิตและการพัฒนาบุคลากรด้านสาธารณสุข (12) การเงินการคลังด้านสุขภาพ (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช), 2550: 24) หมวด 4 สมัชชาสุขภาพ มาตรา 40 การจัดสมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่ หรือสมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็น หรือสนับสนุนให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อจัดสมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่ หรือสมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็นให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ คสช. กำหนด (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช), 2550: 21-22) กระบวนการพัฒนาสมัชชาสุขภาพมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ก่อนการประกาศใช้ พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ และอาจกล่าวได้ว่าสมัชชาสุขภาพเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูประบบสุขภาพที่มีหน้าที่และบทบาทอย่างชัดในการเป็นเวทีสำหรับการอภิปรายเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล การมีส่วนร่วม และฉันทามติ สมัชชาสุขภาพ คือ การที่ให้ประชาชนและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องได้ร่วมแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และเรียนรู้อย่างสมานฉันท์ เพื่อนำไปสู่การเสนอแนะนโยบายสาธารณะ โดยจัดให้มีการประชุมอย่างเป็นระบบและอย่างมีส่วนร่วม ในบางจังหวัดได้มีการจัดสมัชชาสุขภาพจังหวัดมาเป็นเวลานานตั้งแต่ก่อนการประกาศใช้ พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ โดยประเด็นที่นำมาอภิปรายในสมัชชาสุขภาพระดับจังหวัด

ระยะแรก (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา) เป็นการรวบรวมข้อมูล ความเห็นและข้อเสนอแนะด้านนโยบายยุทธศาสตร์เพื่อเข้าสู่การพิจารณายกร่าง พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ ในช่วงเวลานั้น มีการศึกษารูปแบบสมัชชาสุขภาพระดับจังหวัด ใน 7 จังหวัด (พ.ศ. 2545) ได้แก่ สกลนคร กาฬสินธุ์ สตูล สงขลา ปราจีนบุรี นครปฐม และแม่ฮ่องสอน วิเคราะห์เชื่อมโยงกับสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ พบว่า กระบวนการจัดมีความแตกต่างกันไปในแต่ละจังหวัด โดยมีความพยายามสร้างความเข้าใจร่วมกันในการเข้ามาแสดงความคิดเห็น และการสร้างพลังเพื่อสนับสนุนร่าง พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ ทั้งนี้รูปแบบบางอย่างของสมัชชาสุขภาพระดับจังหวัดได้ถูกมาแสดงในเวทีสมัชชาระดับชาติ (มูลนิธิเพื่อการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ, 2550: 19-20)

การจัดการกับปัญหาสุขภาพต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ที่ต้องทำงานร่วมกันในรูปแบบเครือข่าย ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งที่เป็นเครื่องมือหรือวิธีการทำงานให้มีประสิทธิภาพ โดยใช้กลไกการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ มีการร่วมมือกันในเรื่องต่างๆ และยังทำให้มีพลังต่อรองอำนาจต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น จึงนับได้ว่าปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (กองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพกระทรวงสาธารณสุข, 2556: 15) โดยความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องมีการดูแลสุขภาพที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การปฏิบัติทุกขั้นตอนของกระบวนการการดำเนินการในการดูแลสุขภาพ จำเป็นที่ทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลหรือองค์กร ซึ่งการมีส่วนร่วมหรือการให้ความร่วมมือกันอย่างเป็นระบบ มีการทำงานที่ประสานสอดคล้องกันระหว่างบุคคลหรือระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้องคือสิ่งที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดผลดีต่อการขับเคลื่อนองค์กรหรือเครือข่าย เพราะมีผลทางจิตวิทยาเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมย่อมเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร ความคิดเห็นถูกรับฟังและนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาเครือข่าย และที่สำคัญผู้ที่มีส่วนร่วมจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของเครือข่าย ความรู้สึกเป็นเจ้าของจะเป็นพลังในการขับเคลื่อนเครือข่ายที่ดีที่สุด

การดูแลสุขภาพของตนเอง หมายถึง การที่บุคคลปฏิบัติดูแลกิจกรรมด้าน สุขภาพของตนเองเกี่ยวกับสุขภาพ การป้องกันโรค การวินิจฉัยและการรักษาโรค และการปฏิบัติต่อ ตนเองหลังได้รับการบริการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต การรู้จักสร้างนิสัยที่ดีใน การสร้างเสริมสุขภาพหรือสุขภาวะหรือดูแลสุขภาวะของตนเองให้สมบูรณ์ แข็งแรง ทั้งกาย ใจ อารมณ์ และปราศจากโรคภัย นั้นเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี เพราะถ้าคนเรามีวินัย มีความรู้เรื่องสุขภาวะก็จะ เป็นผลดีต่อทุกๆ ด้าน การพัฒนาสุขภาวะของตนเองนั้นต้องพัฒนาไปตามวัย อันได้แก่ วัยทารก วัย เด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยผู้สูงอายุ โดยจะมีการดูแลที่ต่างกันไปตามลักษณะของความเจริญเติบโต ของมนุษย์ และควรที่จะยึดหลักของความเป็นองค์รวม คือ กาย จิต สังคม และวิญญาณ (ปัญญา) (พระครูประภากรสิริธรรม (เกษม สุวณฺโณ), 2560: 25)

สุขภาวะทางพระพุทธศาสนาไม่ได้หมายเอาการมีร่างกายที่แข็งแรงเท่านั้น แต่เป็นการมองสุขภาพแบบองค์รวม ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวไว้ว่า สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ คือ องค์รวมแห่งระบบความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย โดยมีองค์ประกอบทั้งหลายสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เรียกว่า ภาวนา 4 ซึ่งมี

องค์ประกอบ ดังนี้คือ 1) กายภาวนา (การพัฒนากาย) เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือการมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภายในทางที่เกื้อกูลและได้ผลดี โดยรู้จักอยู่ดีมีสุขอย่าง เกื้อกูลกันกับธรรมชาติและปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างมีสติ มิให้เกิดโทษ แต่ให้เกื้อกูลกันและกัน 2) ศีลภาวนา (การพัฒนาศีล) การพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม คือการมีความสัมพันธ์ที่ เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีพฤติกรรมดีงามในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ โดยตั้งอยู่ในวินัย อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างสรรค์สังคม 3) จิตภาวนา (การพัฒนาจิต) คือการทำจิตใจให้เจริญงอกงามขึ้นในทางคุณธรรม ความดีงาม และความเบิกบานผ่องใสสงบสุข สมบูรณ์ด้วยสุขภาพจิต มีน้ำใจ เมตตากรุณา มีมุทิตา มีศรัทธา มีความเคารพ ซื่อสัตย์กตัญญู เป็นต้น สมบูรณ์ด้วยสภาพจิต คือมีจิตใจที่เข้มแข็ง มั่นคง ขยันหมั่นเพียร อดทน รับผิดชอบ มีสติ มีสมาธิเป็นต้น 4) ปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) คือการฝึกอบรมเจริญปัญญา เสริมสร้างความรู้ ความคิดความเข้าใจ ให้รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และรู้จักดำเนินการต่างๆ ด้วยปัญญาอันบริสุทธิ์ ซึ่งมองดูรู้เข้าใจเหตุปัจจัย มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงปราศจากอคติ เห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ บรรลุถึงความบริสุทธิ์ปลอดภัยพ้นจากกิเลสสิ้นเชิง มีจิตใจเป็นอิสระ สุขเกษมไร้ทุกข์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 235-238)

สมัชชาสุขภาพจังหวัด มีภาระหน้าที่หลักในการส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งการขับเคลื่อนจะสามารถพัฒนาอย่างเต็มประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หากสมัชชาสุขภาพจังหวัด มีศักยภาพที่จะดูแลและให้ความรู้แก่ชุมชน มีบทบาทมีพลังในการขับเคลื่อนเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธที่เข้มแข็ง โดยประสานงานเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนมิติสุขภาพร่วมกันทุกภาคส่วน นำไปสู่การมีสุขภาวะที่ดีของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด การดำเนินที่ผ่านมามีลักษณะการทำงานที่ยังไม่ได้ประสานงานกับองค์กรภาคีเครือข่ายที่ดูแลสุขภาพของคนจังหวัดร้อยเอ็ดมากนัก ซึ่งองค์กรเครือข่ายต่าง ๆ ที่ทำงานด้านนี้ ประกอบด้วยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.), โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพสต.), โรงพยาบาลระดับอำเภอ, สาธารณสุขจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, หน่วยอบรมประจำตำบล, เครือข่ายพระสงฆ์, โครงการหมู่บ้านศีล 5, สมัชชาสุขภาพ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด, สมาคมแพทย์แผนไทย ซึ่งมีบทบาทในการขับเคลื่อนสุขภาวะ ส่งผลให้การปฏิบัติงานส่งเสริมสุขภาพมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด โดยศึกษาเกี่ยวกับสภาพการของเครือข่ายสุขภาพของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด จากนั้นพัฒนากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพและนำไปสู่การเสนอรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด อย่างเป็นองคาพยพ พัฒนาสุขภาวะทุกมิติ ทั้งทางด้าน กาย จิต สังคม ปัญญา อีกทั้งประยุกต์หลักภาวนา 4 มาใช้เป็นกลไกในการเสริมสร้างการทำงานเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็ง เพื่อให้ได้รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของของสมัชชาสุขภาพจังหวัด ซึ่งมีปลายทาง คือ สังคมมีสุขภาวะที่ดีด้วยการประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อการมีสุขภาพที่ดีและยั่งยืนตามแนวทางพระพุทธศาสนาเป็นรูปแบบที่จะขยายไปยังจังหวัดอื่นต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพการของเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด

2.2 เพื่อพัฒนากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด

2.3 เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เชื่อมโยงข้อมูลความคิดเห็นและกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัด เข้าด้วยกัน โดยมีวิธีการศึกษาใน 3 ลักษณะ ได้แก่

1) การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลความรู้เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีการส่งเสริมสุขภาพ นโยบายสุขภาพ และแนวคิดสุขภาพวิถีพุทธตามหลักภาวนา 4 และแนวคิดการเสริมสร้างเครือข่าย

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) สัมภาษณ์ (Inter view) และสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เครือข่ายพระสงฆ์, โครงการหมู่บ้านศีล 5, สมัชชาสุขภาพ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด, อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.), โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพสต.), โรงพยาบาลระดับอำเภอ, สาธารณสุขจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, หน่วยอบรมประจำตำบล, สมาคมแพทย์แผนไทย ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัด

3) การประชุมสัมมนาเชิงวิชาการ (การวิจัยเชิงปฏิบัติการ) จัดประชุมสัมมนาเชิงวิชาการ เพื่อระดมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัด

3.2 พื้นที่การศึกษา และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

พื้นที่การศึกษา ได้แก่ ชุมชนในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด คณะผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกดังนี้ 1) เป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพ 2) เป็นพื้นที่ที่พระสงฆ์มีส่วนร่วมในกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพ โดยพระสงฆ์มีบทบาทในการร่วมพัฒนาชุมชนทั้งเป็นที่ปรึกษา ผู้นำ หรือผู้ร่วมพัฒนา

3.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยวิธีการเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview)

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเลือกกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อใช้ในการศึกษาครั้งนี้ โดยเลือกเฉพาะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเรื่องสุขภาพและพระพุทธศาสนา ได้กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยเครือข่ายพระสงฆ์, โครงการหมู่บ้านศีล 5, สมัชชาสุขภาพ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด, อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.), โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพสต.), โรงพยาบาลระดับอำเภอ, สาธารณสุขจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, หน่วยอบรมประจำตำบล, สมาคมแพทย์แผนไทย ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัด ซึ่งเป็นการเลือกแบบเจาะจง รวมทั้งสิ้น 35 รูป/คน ดังนี้

เครือข่ายพระสงฆ์, โครงการหมู่บ้านศีล 5, สมัชชาสุขภาพ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด, อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.), โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพสต.), โรงพยาบาลระดับอำเภอ, สาธารณสุขจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, หน่วยอบรมประจำตำบล, สมาคมแพทย์แผนไทย ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัด

2) การสนทนากลุ่ม (Focus group)

เป็นบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านการส่งเสริมสุขภาพ โดยผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยกำหนดสัดส่วน (Quota Sampling) จำนวน 10 คน โดยพิจารณาเลือกจากผู้ที่มีคุณสมบัติคือ เป็นผู้ที่มีผลงานด้านวิชาการ หรือมีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านการส่งเสริมสุขภาพ

3.4 เครื่องมือการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สร้างขึ้นจากการศึกษาทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพ โดยที่ข้อคำถามได้คลอบคลุมถึงวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา ดังต่อไปนี้

1) แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 35 รูป/คน โดยมีประเด็นคำถามการวิจัย ได้แก่

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธ

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัด

2) แบบบันทึกการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อวิเคราะห์ (1) สภาพการของเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด (2) การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด (3) เสนอรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด

3) แบบบันทึกการสังเกต โดยสังเกตการณ์เรียนรู้ พฤติกรรมการทำกิจกรรมการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด

4) การใช้เทคนิคการถ่ายภาพ เพื่อประกอบการศึกษา (1) แนวปฏิบัติ/กิจกรรมกิจกรรมคำถามเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด (2) การเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือการวิจัย

1) กำหนดเนื้อหาคำสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดตัวแปรการวิจัยและเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์

2) ร่างแบบสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดให้ครบถ้วนทุกตอน

3) นำแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

4) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำ

5) จัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) การรวบรวมข้อมูลเอกสาร การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ในส่วนของการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเอกสาร ซึ่งมีรายละเอียดในการศึกษา ดังนี้

1.1) ศึกษา ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสารและหลักฐานจากคัมภีร์ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย ตลอดจนเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ทั้งภาษาไทยและอังกฤษเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ ธรรมนูญสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พุทธศักราช 2566) นโยบายสุขภาพ แนวคิดสุขภาพวิถีพุทธตามหลักภาวนา 4 และแนวคิดการเสริมสร้างเครือข่าย

1.2) กำหนดเนื้อหาตามประเด็นการวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

1.3) วิเคราะห์/สังเคราะห์การส่งเสริมสุขภาพและสุขภาพวิถีพุทธ

1.4) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงการส่งเสริมสุขภาพและสุขภาพวิถีพุทธ

2) การวิจัยภาคสนาม เป็นขั้นตอนหลังจากการศึกษาทางเอกสารแล้ว โดยกระทำดังนี้คือ

2.1) สำรวจพื้นที่ที่มีนโยบายและกิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด

2.2) กำหนดพื้นที่ในการวิจัย

2.3) ขออนุญาตผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เพื่อติดต่อประสานงาน และชี้แจงรายละเอียดในการทำวิจัยแก่ผู้เกี่ยวข้องและขอสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย และการจัดสนทนากลุ่ม

2.4) ขออนุญาตเจ้าของพื้นที่ในการศึกษาวิจัย กำหนดวันเวลาในการสัมภาษณ์สนทนากลุ่ม และติดต่อประสานงานกับกลุ่มเป้าหมาย

2.5) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง คือเดินทางไปสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก

2.6) จัดสนทนากลุ่ม โดยบุคคลผู้ร่วมสนทนามีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องที่สนทนานั้น เพื่อเป็นการระดมความคิดหาองค์ความรู้ของการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลตามรูปแบบของเครื่องมือการวิจัย คือใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) พร้อมการจำแนกประเด็นบูรณาการหลักธรรมที่ส่งเสริมการดูแลสุขภาพ เพื่อเสนอการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด นำเสนอผลสรุปการวิจัยและอภิปรายผลต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด” สรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

4.1 สภาพการของเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด

สภาพการของเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด มีการดำเนินงานอย่างเข้มแข็งและมีส่วนร่วมจากหลายทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน มีการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพวิถีพุทธที่หลากหลาย เช่น การอบรมปฏิบัติธรรม การทำสมาธิ และการส่งเสริมอาหารสุขภาพตามหลักพุทธศาสนา มีการผลักดันนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพวิถีพุทธ และส่งเสริมให้ชุมชนจัดทำธรรมนูญสุขภาพชุมชนวิถีพุทธ เพื่อเป็นแนวทางในการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน, การประสานงานภายในพื้นที่จากหน่วยงานมีการจัดบทบาทหน้าที่ การประสานงานภายในพื้นที่ของเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสุขภาวะที่ดีให้กับชุมชน การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การสื่อสารที่ชัดเจน และ

การประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ คือปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จของเครือข่าย, การสร้างความตระหนักรู้ให้ประชาชนเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและความพยายาม แต่หากทำได้อย่างถูกต้องและสม่ำเสมอ จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นของชุมชนและสังคม ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการสร้างความตระหนักรู้ ความน่าเชื่อถือของผู้สื่อสารผู้สื่อสารต้องมีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของชุมชน ความชัดเจนของข้อมูล ข้อมูลที่สื่อสารต้องชัดเจน เข้าใจง่าย และเป็นประโยชน์ การมีส่วนร่วมของชุมชน ต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรม และการสนับสนุนจากภาครัฐต้องให้การสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณและนโยบาย, การกำหนดวิธีการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน สร้างความเข้าใจในเป้าหมายและประโยชน์ของเครือข่ายให้ทุกภาคส่วนเห็นพ้องต้องกัน การสื่อสารที่ชัดเจน การมีส่วนร่วมของประชาชน สื่อสารและประชาสัมพันธ์และการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้, งบประมาณในการขับเคลื่อนเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด ขึ้นอยู่กับขนาดและขอบเขตของกิจกรรมที่ดำเนินการ โดยครอบคลุมค่าใช้จ่ายในส่วนของการดำเนินงาน การจัดกิจกรรม การประชาสัมพันธ์ การพัฒนาบุคลากร และการติดตามประเมินผล แหล่งที่มาของงบประมาณอาจมาจากงบประมาณรัฐบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เงินบริจาค หรือเงินสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน การจัดทำงบประมาณที่ดีจะช่วยให้โครงการดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

4.2 การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด

ขั้นตอนการก่อรูปเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นกระบวนการบูรณาการที่มุ่งเน้นการสร้างสังคมสุขภาพที่แข็งแรงบนพื้นฐานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การวางแผน การจัดตั้งเครือข่าย การสร้างความรู้ความเข้าใจ การดำเนินกิจกรรม และการประเมินผล เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของตนเองอย่างยั่งยืน ผลลัพธ์ที่คาดหวังคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดให้ดีขึ้น, การจัดการระบบเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นกระบวนการบริหารจัดการที่ครอบคลุมทุกมิติ เพื่อให้เครือข่ายสามารถดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพตามหลักพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยเน้นการบูรณาการทรัพยากรและความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อสร้างระบบการทำงานที่เป็นระบบ มีการติดตามประเมินผลและสามารถพัฒนาศักยภาพของบุคลากรได้อย่างต่อเนื่อง, การจัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นกระบวนการสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของเครือข่าย โดยการกำหนดบทบาทที่ชัดเจนให้กับสมาชิกแต่ละคน เพื่อให้ทุกคนมีความรับผิดชอบและสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การดำเนินงานของเครือข่ายบรรลุเป้าหมายในการส่งเสริมสุขภาพชุมชนได้อย่างยั่งยืน, การใช้ประโยชน์เครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการนำศักยภาพของเครือข่ายมาสร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในระดับชุมชน โดยเน้นการส่งเสริมสุขภาพตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผ่านความร่วมมือของทุกภาคส่วน เพื่อสร้างสังคมสุขภาพที่เข้มแข็งและยั่งยืน, การประยุกต์ใช้หลักธรรมภาวนา 4 ในการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด คือการนำหลักการฝึกอบรมจิตตามพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้

เพื่อพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในเครือข่ายให้เกิดสติ สมาธิ และปัญญา ส่งผลให้สมาชิกมีความสามัคคีและสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อขับเคลื่อนการส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธในชุมชนอย่างยั่งยืน

4.3 การเสนอรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด

รูปแบบการเสริมสร้างเครื่องข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกทุกคนในเครือข่ายให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อขับเคลื่อนการส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธในชุมชนให้เกิดผลอย่างยั่งยืน โดยอาศัยกิจกรรมต่างๆ เช่น การอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างความร่วมมือ เพื่อให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมและมีความเป็นเจ้าของในภารกิจของเครือข่าย ผลลัพธ์ที่ได้คือ เครือข่ายที่เข้มแข็งและสามารถแก้ไขปัญหาสุขภาพในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ, รูปแบบการเสริมสร้างเครื่องข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกทุกคนในเครือข่ายให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อขับเคลื่อนการส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธในชุมชนให้เกิดผลอย่างยั่งยืน โดยอาศัยกิจกรรมต่างๆ เช่น การอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างความร่วมมือ เพื่อให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมและมีความเป็นเจ้าของในภารกิจของเครือข่าย ผลลัพธ์ที่ได้คือ เครือข่ายที่เข้มแข็งและสามารถแก้ไขปัญหาสุขภาพในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ, การวางระบบเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการสร้างโครงสร้างและกลไกการทำงานที่เป็นระบบ เพื่อให้เครือข่ายสามารถดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพตามหลักพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยครอบคลุมการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิก การวางแผน และการประเมินผล เพื่อให้มั่นใจว่าเครือข่ายสามารถบรรลุเป้าหมายและสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อสุขภาพของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม, การใช้ประโยชน์เครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการนำศักยภาพของเครือข่ายมาสร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในระดับชุมชน โดยเน้นการส่งเสริมสุขภาพตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผ่านความร่วมมือของทุกภาคส่วนเพื่อสร้างสังคมสุขภาพที่เข้มแข็งและยั่งยืน, การประยุกต์ใช้หลักธรรมภาวนา 4 ในการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด คือการนำหลักการฝึกอบรมจิตตามพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในเครือข่ายให้เกิดสติ สมาธิ และปัญญา ส่งผลให้สมาชิกมีความสามัคคีและสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อขับเคลื่อนการส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธในชุมชนอย่างยั่งยืน

5. อภิปรายผล

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด” มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

5.1 สภาพการของเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ดการกำหนดวิธีการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน สร้างความเข้าใจในเป้าหมายและประโยชน์ของเครือข่ายให้ทุกภาคส่วนเห็นพ้องต้องกัน การสื่อสารที่ชัดเจน การมีส่วนร่วมของประชาชน

สื่อสารและประชาสัมพันธ์และการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของนิภาวรรณ เจริญลักษณ์ (2566) เรื่อง “การวิจัยและพัฒนาเครือข่ายจิตอาสาในการสร้างเสริมสุขภาพกลุ่มเปราะบางในชุมชน” พบว่า 1) ทุนศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมสุขภาพกลุ่มเปราะบางประกอบด้วยการบริหารแบบมีส่วนร่วมแบบ “บ้าน วัด โรงเรียน” โดยมีวัดบางช้างเหนือเป็นศูนย์กลางการประสานงานการมีกลุ่มจิตอาสาที่เข้มแข็งในชุมชน การบริหารจัดการเครือข่ายที่ดี และกิจกรรมที่ต่อเนื่อง 2) การเสริมศักยภาพเครือข่ายจิตอาสาดูแลกลุ่มเปราะบางพบว่าความจำเป็นด้านการเสริมสร้างสุขภาพและการจัดการตนเองของกลุ่มเปราะบาง ครอบครัว และผู้เกี่ยวข้องในชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= 4.04 S.D. = 0.09) องค์ความรู้ที่ค้นพบจากการวิจัยการพัฒนาเครือข่ายจิตอาสาในการสร้างเสริมสุขภาพกลุ่มเปราะบางในชุมชนคือศักยภาพของชุมชนมีความสำคัญต่อการสร้างเสริมสุขภาพกลุ่มเปราะบางในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

5.2 การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด ขั้นตอนการก่อรูปเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นกระบวนการบูรณาการที่มุ่งเน้นการสร้างสังคมสุขภาพที่แข็งแรงบนพื้นฐานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การวางแผน การจัดตั้งเครือข่าย การสร้างความรู้ความเข้าใจ การดำเนินกิจกรรม และการประเมินผล เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของตนเองอย่างยั่งยืน ผลลัพธ์ที่คาดหวังคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดให้ดีขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของจันทรนันท์ เหล่าพันนา (2546) เรื่อง “ขบวนการสร้างเครือขายการพัฒนาองค์กรชุมชนของอำเภอแวงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น” พบว่า ในการเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนที่ดีนั้นจะต้องมี การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์จากกันและกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ซึ่งอาจจะใช้วิธีการ ประชุมและเยี่ยมเยือนสมาชิกเพื่อให้กำลังใจซึ่งกันและกันจะทำให้เกิดความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และร่วมกันแก้ปัญหาอย่างทันท่วงที เป็นรูปธรรม ในการดำเนินงานของเครือขายองค์กร ชุมชนนั้นจะต้องมีการบริหารที่ดี กล่าวคือ 1) การดำเนินงานจะต้องมีการจัดทำแผน พร้อมกับจะต้องนำแผนไปใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน 2) มีการเชื่อมประสานให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความคล่องตัวมีผู้รับผิดชอบ หาแนวทางขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อที่จะนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงาน 3) มีการควบคุมดูแลสมาชิกได้ทำอยู่ในกรอบกติกาที่วางร่วมกันไว้อย่างเคร่งครัด เพราะจะทำให้การดำเนินงานองค์กรเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

5.3 การเสนอรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด สมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการออกแบบกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพกาย จิต ปัญญา และสังคม โดยการส่งเสริมสุขภาพกายตัวแทนเครือข่ายสาธารณสุขได้ให้องค์ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ เช่น การออกกำลังกาย การรับประทานอาหารที่ถูกสุขอนามัย เป็นต้น การส่งเสริมสุขภาพจิตและสุขภาพปัญญา ได้ตัวแทนเครือข่ายพระสงฆ์เป็นผู้ให้องค์ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพจิต เช่น การทำสมาธิ การแผ่เมตตาต่อผู้อื่น การพิจารณาเห็นสิ่งทั้งหลายตามหลักไตรลักษณ์ เป็นต้น ส่วนการส่งเสริมสุขภาพสังคม ได้ประธานคณะกรรมการสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นผู้ให้องค์ความรู้เกี่ยวกับการบำเพ็ญสาธารณะ

ประโยชน์ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้นำชุมชนเป็นผู้ประชาสัมพันธ์กิจกรรมโครงการ ดังนั้นรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ดจึงเป็นการทำงานแบบมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนเริ่มตั้งแต่ประชุมวางแผนงานจนถึงประเมินและสรุปผลการดำเนินงานในแต่ละปี สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรรถพล ศรีประภา (2559) เรื่อง “กระบวนการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่ ในประเด็นการส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกายในชุมชน ตำบลโคกกว้าง อำเภอบุ่งคล้า จังหวัดบึงกาฬ” พบว่า กระบวนการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่ ในประเด็นการส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกายในชุมชน เกิดการบูรณาการทำงานร่วมกันของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในตำบลโคกกว้าง ในการร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาของตำบลมีความเข้าใจตรงกันที่จะแก้ไขปัญหาของตำบลโคกกว้างเป็นแบบองค์รวม มองจุดอ่อนที่เป็นปัญหาเร่งด่วนที่จะต้องร่วมกันแก้ไข โดยมีการคืนข้อมูลทางด้านสุขภาพให้กับกลุ่ม ชมรม เป็นการสะท้อนและกระตุ้นให้ประชาชนเกิดการรับรู้ปัญหาทางด้านสุขภาพที่ตนเองได้มองข้าม เกิดการ ตระหนักที่จะช่วยกันหาทางแก้ไข ร่วมวางแผนดำเนินการและนำไปปฏิบัติ เพื่อให้คนในตำบลมีสุขภาวะที่ดีตามกรอบและแนวทางที่ธรรมนูญสุขภาพตำบลเฉพาะพื้นที่ในประเด็นการส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกายในชุมชนตำบลโคกกว้าง

6. องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยส่งผลให้ได้องค์ความรู้จากข้อคิดเห็นในการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพนั้น ครอบคลุมหลายด้าน โดยเป็นการผสมผสานระหว่างหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนากับองค์ความรู้ด้านสุขภาพสมัยใหม่ เพื่อส่งเสริมสุขภาวะแบบองค์รวม ทั้งทางกาย ทางจิตใจ และทางสังคม แสดงเป็นแผนภาพ ดังนี้

องค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม

1) การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักธรรมภาวนา 4 ในการดูแลสุขภาพ

2) การทำสมาธิและการเจริญสติ เพื่อลดความเครียดและส่งเสริมสุขภาพจิต

3) การดูแลสุขภาพด้วยสมุนไพรและอาหารตามหลักพุทธศาสนา

4) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลสุขภาพ

องค์ความรู้ด้านการสร้างธรรมนูญสุขภาพชุมชน

1) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดแนวทางการดูแลสุขภาพของตนเอง

2) การสร้างกติกาและข้อตกลงร่วมกันในการส่งเสริมสุขภาพในชุมชน

3) การใช้ธรรมนูญสุขภาพชุมชนเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ

องค์ความรู้ด้านการประสานงานและสร้างเครือข่าย

1) การสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน

2) การสร้างกลไกการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำงานร่วมกัน

3) การขับเคลื่อนกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่

องค์ความรู้ด้านการผลักดันนโยบายสาธารณะ

1) การสร้างความตระหนักและความเข้าใจเกี่ยวกับสุขภาพวิถีพุทธในระดับนโยบาย

2) การผลักดันให้มีการบรรจุสุขภาพวิถีพุทธไว้ในแผนพัฒนาสุขภาพระดับจังหวัดและระดับชาติ

3) การติดตามการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ

7. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) องค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด หรือเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด ควรได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการประจำปีเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธแก่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ด

2) สมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ดอบรมให้ความรู้คนที่มาสร้างเครือข่าย มีการสนับสนุนกิจกรรม เปิดโอกาสให้ประชาชนติดตามประเมินผล

3) คณะสงฆ์จังหวัดร้อยเอ็ดควรได้กำหนดนโยบายการส่งเสริมสุขภาพ (พันธกิจด้านสาธารณสงเคราะห์) โดยให้พระสงฆ์ร่วมกับสาธารณสุขจังหวัดมีบทบาทสำคัญในการอบรมให้ความรู้การดูแลสุขภาพตามแนวพระพุทธศาสนา

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

1) เครือข่ายสุขภาพปัจจุบันของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นเครือข่ายกระแสหลัก ควรได้กำหนดเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธโดยเฉพาะ และขับเคลื่อนทั้งระดับตำบลและอำเภอ

2) พระสงฆ์ควรสร้างเครือข่ายด้านสุขภาพกับองค์กรรัฐและเอกชนที่หลากหลาย เช่น หน่วยงานในสังกัดสาธารณสุข ชมรมผู้สูงอายุ เป็นต้น ทั้งในระดับจังหวัดและภาค

7.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) การเสริมสร้างเครือข่ายสุขภาพวิถีพุทธของสมัชชาสุขภาพในภาคอีสาน

2) ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายของสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพกระทรวงสาธารณสุข. (2556). *คู่มือ อสม. นักจัดการสุขภาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยระบบสาธารสุข.

จันทรนันท์ เหล่าพันนา. (2546). ขบวนการสร้างเครือขายการพัฒนาองค์กรชุมชนของอำเภอแวงใหญ จังหวัดขอนแก่น. *ภาคนิพนธ์มหาบัณฑิต.* สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

นิภาวรรณ เจริญลักษณ์. (2566). การวิจัยและพัฒนาเครือข่ายจิตอาสาในการสร้างเสริมสุขภาพกลุ่มเปราะบางในชุมชน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.* 11(3), 849-861.

ประเวศ วะสี. (2544). *กระบวนการทางปัญญา*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์ และ สำนักงานคณะกรรมการการการศึกษาแห่งชาติ.

พระโสภณพัฒนบัณฑิต และคณะ. (2561). การขับเคลื่อนระบบสุขภาพ โดยใช้ธรรมนูญสุขภาพชุมชนวิถีพุทธตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด. *รายงานการวิจัย*. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูประภากรสิริธรรม (เกษม สุวณฺโณ). (2560). การศึกษาสุขภาวะของผู้สูงอายุในเขตชุมชนท่าอิฐ วัดแสงสิริธรรม ตำบลท่าอิฐ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. *หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2549). *สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ (1987) จำกัด.

มูลนิธิเพื่อการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ. (2550). *การประเมินการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ ระหว่างปี พ.ศ.2550-2554.* กรุงเทพมหานคร: คณะแพทย์ศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี. คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหิดล.

ราชกิจจานุเบกษา. (2550). *พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ 2550.* เล่มที่ 124 ตอนที่ 16ก., 16 มีนาคม 2550, หน้า 3.

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช). (2550). *พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550.* นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช).

อรรถพล ศรีประภา. (2559). กระบวนการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่ ในประเด็นการส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกายในชุมชน ตำบลโคกกว้าง อำเภอบุ่งคล้า จังหวัดบึงกาฬ. *รายงานการวิจัย.* โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลโคกกว้าง อำเภอบุ่งคล้า จังหวัดบึงกาฬ.

ภาษาอังกฤษ

Charoenlak N. (2023). Research and development of volunteer networks for health promotion of vulnerable groups in the community. *Journal of Peace Studies Review, MCU.* 11(3), 849-861.

Foundation for Health Technology Assessment and Policy. (2007). *Evaluation of Public Health Policy Development under the Operation of the National Health Commission during 2007-2011.* Bangkok: Faculty of Medicine Ramathibodi Hospital Mahidol University. Faculty of Social Sciences: Mahidol University.

Health Education Division. Department of Health Service Support Ministry of Public Health. (2013). *Community Health Volunteer Handbook.* Bangkok: Health Systems Research Institute.

Laophanna C. (2003). The process of creating a community organization development network in Waeng Yai District Khon Kaen Province. *Master's thesis*. National Institute of Development Administration.

National Health Commission Office (NHCO). (2007). *National Health Act 2007.* Nonthaburi: National Health Commission Office (NHCO).

Phra Sophon Phatthanabandit et al. (2018). Driving the health system using the community health charter Buddhist way Nong Takai Subdistrict Pho Chai District Roi Et Province. *Research report*. Buddhist Research Institute. Mahachulalongkorn rajavidyalaya University.

Phra Khru Prabhakara Siritham (Kasem Suwanno). (2017). A Study of the Health Status of the Elderly in the Tha It Community, Wat Saeng Siritham, Tha It Sub-district, Pak Kret District, Nonthaburi Province. *Master of Buddhist Studies Program. Major in Buddhism.* Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phra Phromkunaphon (P. A. Payutto). (2006). *Holistic Health in Buddhist Approach.* 12th ed. Bangkok: Aksorn Samphan Printing Company Limited (1987).

Royal Gazette. (2007). *National Health Act 2007.* Volume 124, Part 16K., 16 March 2007, page 3.

Atthaphon Sriphrapha. (2016). The process of driving the local health charter on the issue of promoting health through exercise in the community Kok Kwang Subdistrict Bung Kla District Bueng Kan Province. *Research report*. Kok Kwang Subdistrict Health Promotion Hospital. Bung Kla District. Bueng Kan Province.

Wasi P. (2001). *Intellectual process.* Bangkok: Sodsri-Srisawat Foundation and Office of the National Education Commission.